

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСУДЖЕНИХ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Коломієць Н.В., ст. викладач

Чернігівський державний інститут економіки і управління

У статті на підставі вивчення наукової літератури, законодавчих актів аналізується кримінально-виконавча характеристика засуджених за злочини у сфері обігу наркотиків.

Ключові слова: законодавчі акти, аналіз, кримінально-виконавча характеристика, засуджені, злочин, наркотики.

Kolomiec N.V. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОСУЖДЕННЫХ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В СФЕРЕ ОБОРОТА НАРКОТИКОВ / Черниговский государственный институт экономики и управления, Украина

В статье на основе исследования научной литературы, законодательных актов анализируется уголовно-исполнительная характеристика осужденных за преступления в сфере наркотиков.

Ключевые слова: законодательные акты, анализ, уголовно-исполнительная характеристика, осужденные, преступление, наркотики.

Kolomiec N.V. CRIMINAL-EXECUTIVE CHARACTERISTIC OF CONVICTS FOR COMMITTING DRUG CRIMES / Chernihiv state institute of economics and management, Ukraine

The article is dedicated to research of criminal-executive characteristic of convicts for committing drug crimes based on deep learning of scientific literature and legal acts.

Key words: legal acts, analysis, criminal-executive characteristic, convicts, crime, drugs.

Сьогодні наша держава перебуває на шляху свого становлення і розбудови, які охоплюють усі сфери життя суспільства. Не оминув цей тривалий та складний процес і функціонування органів та установ, які виконують кримінальні покарання. Суттєві зміни відбулися в законодавчому забезпеченні діяльності цих інституцій. Так, поряд із прийняттям Кримінально-виконавчого кодексу України нещодавно схвалено Концепцію реформування Державної кримінально-виконавчої служби України [11, 22].

Концепція визначає основні напрями реформування кримінально-виконавчої служби, що має забезпечити в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах визначені законодавством порядок і умови виконання та відбування покарання засудженими, запровадити європейські норми в цій сфері шляхом дотримання вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та виконання рекомендацій Європейського комітету з питань запобігання катуванням або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Саме в цьому напрямі реформування Державної кримінально-виконавчої служби України вимагає подальшого удосконалення існуючих та розвитку нових наукових теорій, що мають на меті поглиблене вивчення особи засудженого протягом строку відбування кримінального покарання з метою ефективного застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації та досягнення цілей покарання.

Метою даної статті є необхідність розгляду на науковому рівні теоретичних аспектів поняття кримінально-виконавчої характеристики засуджених до кримінальних покарань як нового в науці кримінально-виконавчого права інституту, що дозволяє комплексно підійти до вивчення засудженого протягом строку відбування покарання.

Завданням науки кримінально-виконавчого права є пошук оптимальних шляхів удосконалення діяльності не тільки органів і установ виконання покарань, а й вивчення особи засудженого, розробка з цією метою відповідних теоретичних і практичних рекомендацій.

У зв'язку з цим, у науці кримінально-виконавчого права існують різні підходи до вивчення особи засудженого, що відбуває покарання в місцях позбавлення волі. Прикладним інструментарієм, який повинен слугувати процесу вивчення особистості засудженого, протягом строку відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі на певний строк та довічного позбавлення волі у виправних колоніях є: кримінологічна, кримінально-правова характеристики (ст.95 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України)). Причому, якщо кримінологічній та кримінально-правовій характеристикам у науці

кримінально-виконавчого права приділено достатньо уваги, то поняття кримінально-виконавчої характеристики залишається досі не розглянутим на науковому рівні та потребує наукового обґрунтування з метою запровадження й використання в практичній діяльності органів і установ виконання покарань.

Теоретичне підґрунття написання статі склали праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі кримінального права, криминології та кримінально-виконавчого права таких як: Л.В. Багрій-Шахматова, В.А. Бадири, В.С. Батиргарєєвої, Ю.В. Бауліна, І.Г. Богатирьова, В.В. Василевича, А.П. Геля, В.О. Глушкова, Т.А. Денисової, О.М. Джужі, В.П. Ємельянова, О.М. Костенка, О.Г. Колба, В.В. Леня, С.Ю. Лукашевича, В.О. Меркулової, І.І. Митрофанова, П.П. Михайленка, В.П. Петкова, В.М. Трубникова, А.Х. Степанюка, С.І. Халимона, С.В. Царюка, І.С. Яковець та інш.

На жаль у їх дослідженнях недостатньо приділено уваги питанням кримінально-виконавчої характеристики засуджених, які вчинили злочини у сфері обігу наркотиків. Виходячи з актуальності зазначеної проблеми та її недостатньої розробленості в юридичній літературі, автор у статті ставить за мету в межах її обсягу розкрити поняття та зміст кримінально-виконавчої характеристики за злочини у сфері обігу наркотиків.

Кримінально-виконавче законодавство не оперує на сьогоднішній день таким поняттям, як кримінально-виконавча характеристика засудженого. Це пояснюється, насамперед, відсутністю ґрунтовних наукових досліджень у цьому напрямку, а також догматичним підходом до існуючих загальноприйнятих юридичних характеристик.

Дискусійною є проблема регулювання процесу «відбування» і «виконання» кримінального покарання [10, 11-13], однак, з огляду на значення запропонованої нами структури кримінально-виконавчої характеристики засудженого, ми вважаємо, що вона повинна охоплювати як суспільні відносини, пов'язані з органами і установами виконання покарань (виконання), так і безпосередньо засуджених, котрі відбувають покарання згідно з вироком суду (відбування). Тим самим цілковито виправдовуючи призначення Державної кримінально-виконавчої служби України як органу, який здійснює єдину державну політику в сфері виконання кримінальних покарань [4] та який виконує завдання, зазначені в ч.1 ст.1 КВК України.

Окремі науковці, розглядаючи проблеми, пов'язані із застосуванням основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, забезпечення прав і свобод засудженого та інші важливі аспекти кримінально-виконавчих відносин, використовують термін «пенітенціарні» або його похідні [8, 10], [13, 7], [6, 78]. Використання такого терміна навіть зумовило жваві дискусії в наукових колах наприкінці 90-х років, у період, коли постала проблема заміни існуючого Виправно-трудоного законодавства іншими нормативними документами, які б відповідали вимогам нового часу та міжнародним нормам поведження із засудженими [14, 6-9]. Такий підхід, звичайно, заслуговує на увагу і схвалення, але юридична наука вимагає суворого дотримання понятійного апарату, закріпленого в чинному законодавстві. У цьому сенсі необхідно виходити з наступних міркувань: є кримінально-виконавчий кодекс, кримінально-виконавче право, а не пенітенціарний кодекс. І в подальшому ми пропонуємо використовувати термін - кримінально-виконавча характеристика.

Необхідність введення в науковий обіг нового поняття потребує відповідного обґрунтування та розуміння, і, як справедливо стверджує В.П. Артамонов, всі поняття набувають специфіки лише при наповненні їх конкретним змістом [1, 54]. Щодо кримінально-виконавчого змісту поняття характеристики, то в ній знаходять свій вираз суспільні відносини в площині виконання покарань органами і установами, а відбування покарань – засудженими. Для зосередження уваги саме на сутності поняття, звернімося до словника за тлумаченням терміна характеристика. Як стверджує новий словник іншомовних слів, термін характеристика має грецьке походження і тлумачиться, як опис, аналіз або оцінка певних явищ, особливостей когось або чогось [9, 818].

Ми пропонуємо розгляд цього інституту з двох позицій. У широкому розумінні під кримінально-виконавчою характеристикою засуджених необхідно розуміти сукупність основних, істотних ознак, які їй притаманні та відображають процес виконання і відбування покарання засудженими. Слушною в цьому сенсі ми вважаємо думку професора

І.Г. Богатирьова, який справедливо зазначає, що основу такої характеристики мають складати два інститути: інститут виконання покарання та інститут відбування покарання, оскільки зміст цих інститутів полягає у визначенні порядку й умов відбування і виконання того чи іншого виду покарання, реалізації мети покарання, повного та всебічного вивчення особи засудженого [3, 24].

Проте кримінально-виконавча характеристика засуджених може розглядатися і у вузькому значенні: при дослідженні порядку та умов відбування конкретного виду покарання або під час вивчення певної категорії засуджених, які відбувають покарання у виправних колоніях різних рівнів безпеки [15, 250].

При цьому ми виходимо з наступних положень, які мають значення для правильного розуміння цієї характеристики. По-перше, дана характеристика представляє собою систему взаємопов'язаних складових елементів, що її утворюють. По-друге, вона виступає результатом роботи персоналу установи виконання щодо використання ним основних засобів виправлення і ресоціалізації: режиму, суспільно корисної праці, соціально-виховної роботи, загальноосвітнього і професійно-технічного навчання, громадського впливу на засуджених. По-третє, є віддзеркаленням тих змін, які відбуваються в особистості засудженого протягом строку відбування покарання. По-четверте, має важливе значення при оцінці можливості застосування до засудженого прогресивної системи відбування покарання. По-п'яте, відіграє помітну роль у підготовці засудженого до звільнення, адже містить характеристику засудженого, яка дозволяє робити висновки про його готовність до самостійного життя після відбуття строку покарання.

Таким чином, кримінально-виконавча характеристика засудженого – це комплексне вивчення особи, яка відбуває покарання, завдяки чому забезпечується вибір й застосування засобів виправлення і ресоціалізації засудженого та його адаптація після звільнення. На жаль, законодавчого підґрунтя для використання зазначеної характеристики досі немає, але провідні фахівці в галузі кримінально-виконавчого права пропонують її використовувати як об'єкт дослідження [2, 226].

У запропонованому нами визначенні кримінально-виконавчої характеристики ми визначаємо структуру такої характеристики, до якої вже включені елементи кримінологічної, кримінально-правової характеристик і пропонуємо авторське її бачення. Річ у тім, що зазначена в законі індивідуальна програма роботи із засудженим передбачає не всі, а найбільш узагальнені елементи вказаних характеристик і не відображає зміни в правовому статусі засудженого, зміни соціально-рольового, особистісного характеру, які відбуваються протягом строку відбування покарання. Це вкрай негативно позначається на реалізації принципів диференціації та індивідуалізації виконання покарання, поєднанні покарання з виправним впливом (ст.5 КВК України), а також досягненні мети соціально-виховної роботи із засудженими (ч.1 ст.123 КВК України).

Про можливість і необхідність її введення в практичну діяльність персоналу установ виконання покарань свідчить хоча б той факт, що ч.2 ст.95 КВК України передбачає складання індивідуальної програми соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим на підставі його кримінологічної, кримінально-правової характеристики, а в постановках Пленуму Верховного Суду України про практику в справах про злочини, пов'язані з порушенням режиму відбування покарання, вказується на важливість і необхідність володіння відомостями про засудженого, для чого необхідно приєднувати до особових справ засуджених їхні характеристики [12, 348]. Саме кримінально-виконавча характеристика містить вичерпні відомості про особистісні зміни засудженого, викликані впливом покарання, що дозволяють визначити відношення до основних засобів виправлення і ресоціалізації, ступінь його виправлення і готовність до повернення в суспільство.

З метою практичного втілення запропонованої нами характеристики, пропонуємо доповнити п.2 Інструкції щодо складання та реалізації індивідуальної програми соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, передбаченої Додатком 1 п.2 Положення про відділення соціально-психологічної служби, затвердженого Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 33 від 17 березня 2000 року [5, 175].

Відображення окремих положень запропонованої нами характеристики опосередковано закріплене в міжнародних нормативних актах. Зокрема, п.66 Мінімальних стандартних правил

поводження з в'язнями зобов'язує персонал установ під час виконання покарань враховувати індивідуальні потреби в'язня, його соціальне минуле, історію злочину, фізичні і розумові здібності, тривалість терміну ув'язнення та отримувати вичерпні відомості із перерахованих питань [7, 254]. Іншими словами, мова йде про необхідність повного, всебічного та тривалого вивчення особистості засудженого, з'ясування впливу на нього умов відбування покарання в поєднанні з основними засобами виправлення і ресоціалізації, чому й повинна слугувати кримінально-виконавча характеристика.

Не дивлячись на відсутність законодавчого закріплення кримінально-виконавчої характеристики засуджених, останнім часом вченими в галузі кримінально-виконавчого права робляться спроби на науковому рівні визначити структуру такої характеристики, її місце в системі інших юридичних характеристик, які мають значення для процесу виконання і відбування кримінальних покарань. Особливої уваги заслуговує дослідження професора І.Г. Богатирьова «Українська пенітенціарна наука», у якому вперше зазначається важливість наукової розробки кримінально-виконавчої характеристики кримінальних покарань [3, 23-31].

Автором запропоновано структуру такої характеристики, яка має такі складові: кримінально-виконавча характеристика може бути предметом розгляду персоналом органів і установ виконання покарань при наявності вироку суду до конкретної засудженої особи, який вступив в законну силу; кримінально-виконавча характеристика розглядається нами відповідно до окремого виду кримінального покарання; кримінально-виконавча характеристика перебуває у сфері виконання покарання; кримінально-виконавча характеристика перебуває у сфері відбування покарання; кримінально-виконавча характеристика передбачає конкретну групу суб'єктів виконання і відбування покарання [2, 26].

Незважаючи на те, що запропонована структура має узагальнений характер, важливою ознакою, на нашу думку, є її універсальність – здатність до постійних змін і трансформацій, у контексті вивчення різних видів кримінальних покарань.

На підставі вищевикладеного робимо наступні висновки:

- наука кримінально-виконавчого права має всі підстави мати власний науково-понятійний апарат – кримінально-виконавча характеристика засуджених;
- у структурі зазначеного поняття повинні відобразитися найбільш суттєві та важливі елементи інших видів юридичних характеристик, які сприяють комплексному відтворенню власних найбільш значимих ознак даної характеристики;
- кримінально-виконавча характеристика засуджених, які відбувають покарання, охоплює кримінально-виконавчі відносини, що характеризують процес відбування і виконання кримінального покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артамонов В.П. Наука Советского исправительно-трудового права: [уч. пособие] / В.П. Артамонов. – М.: Академия МВД СССР, 1974. – 129 с.
2. Богатирьова О.І. Кримінально-виконавча характеристика осіб, які перебувають на обліку КВІ за злочини, вчинені у сфері обігу наркотичних засобів / Ольга Богатирьова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції м. Дніпропетровськ, ДДУВС, 12 жовтня 2007. – С. 225-228.
3. Богатирьов І.Г. Українська пенітенціарна наука: [монографія] / Іван Григорович Богатирьов. – Дніпропетровськ: ДДУ ВС, 2008. – 318 с.
4. Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» / Відом. Верхов. Ради України, 2005. – № 30. – С. 409.
5. Збірник нормативних документів і методичних рекомендацій з питань організації виховної та соціально-психологічної роботи серед осіб, засуджених до позбавлення волі : [уклад. Сколов С., Олійник Ю., Янчук О.]. – К.: «МП Леся», 2002. – 312 с.
6. Митрофанов І.І. Протидія злочинності наркозалежних осіб у сфері наркообігу: [монографія] / І.І. Митрофанов. – Кременчук: Вид. ПП Щербатих О.В., 2008. – 450 с.

7. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями Резолюція Економічної і Соціальної Ради ООН 663 (XXIV) від 31 липня 1957 року та 2076 (LXII) від 13 травня 1977 року: [права людини в документах]. Українсько-Американське бюро захисту прав людини. – Амстердам-Київ, 1997. – 278 с. – (Книга перша).
8. Неживець О.М. Забезпечення соціальної та трудової реабілітації осіб, звільнених з місць позбавлення волі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О.М. Неживець. – К., 2005. – 20 с.
9. Новий словник іншомовних слів: 20 000 слів / [упоряд. О.М. Сліпушко]. – К.: Аконті, 2007. – 848 с.
10. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі: [монографія] / В.П. Захаров, О.Г. Колб, С.М. Мирончук, Л.І. Міліщук. – Луцьк: П-ць Іванюк В.П., 2007. – 442 с. – (2-ге вид. перероб. і доп.).
11. Про Концепцію реформування Державної кримінально-виконавчої служби України / Указ Президента України від 25.04.2008 року № 401/2008. – Офіц. вісник України від 16.05.2008 р. – № 33. – С. 22.
12. Про судову практику в справах про злочини, що пов'язані із порушенням режиму покарання в місцях позбавлення волі: Постанова Пленуму Верховного Суду № 2 від 26.03.93 із змінами, внесеними згідно з Постановами Пленуму Верховного Суду України № 3 від 13.01.95, № 12 від 03.12.97: [зб. постанов Верховного Суду України у кримінальних справах 1973-2006 рр.]. – Х.: «Одіссей», 2007. – 552 с.
13. Романенко О.В. Пенітенціарна функція демократичної правової держави та роль громадянського суспільства в механізмі її реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О.В. Романенко. – К., 2004. – 19 с.
14. Фаренюк С.Я. Виправлення засуджених – основна мета нового пенітенціарного законодавства / С.Я. Фаренюк, В.О. Корчинський // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – 1998. – № 1 (3). – С. 5-9.
15. Царюк С.В. Правова природа кримінально-виконавчої характеристики засуджених / С.В. Царюк // Науковий вісник Дніпропетровського університету внутрішніх справ. – 2007. – № 3 (34). – С. 249-255.

УДК 343.8 – 058.56: 167/168

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ НА ПРОБЛЕМУ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ ВІДБУВАЮТЬ ПОКАРАННЯ В КОЛОНІЯХ СЕРЕДНЬОГО РІВНЯ БЕЗПЕКИ

Шкута О.О., ад'юнкт

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена науковим поглядам на виправлення і ресоціалізацію засуджених у колоніях середнього рівня безпеки.

Ключові слова: наука, виправлення, ресоціалізація, засуджені, колонія.

Шкута О.О. НАУЧНЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ПРОБЛЕМУ ИСПРАВЛЕНИЯ И РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ, ОТБЫВАЮЩИХ НАКАЗАНИЕ В КОЛОНИИ СРЕДНЕГО УРОВНЯ БЕЗОПАСНОСТИ / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

Статья посвящена научным взглядам на исправление и ресоциализацию осужденных в колониях среднего уровня безопасности.

Ключевые слова: наука, исправление, ресоциализация, осужденные, колония.